

Magda

Vášáryová

TERAPIA
KULTÚROU

Magda
Vášáryová

TERAPIA
KULTÚROU

Text © Magdaléna Vášáryová 2015

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2015

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-1453-3

Magda Vášáryová

TERAPIA
KULTÚROU

slovar

Vademecum kultúrnych Slovákov

alebo súkromné úvahy bez predsudkov, o zle a liekoch proti zlu, ako odstrániť kultúrnu zaostalosť a o liekoch proti komplexom.

Možno sa ešte nájdú znalci, ktorí odhalia, že som si pri koncipovaní titulu knihy pomohla Adamom Františkom Kollárom a Danielom Krmanom. Boli to skutoční slovenskí vzdelanci, môžete mi veriť. Adama si nepleťte s Jánom Kollárom a ten druhý zomrel za svoje presvedčenie vo väzení. A my o nich nevieme zhola nič. Cítite to aj vy ako veľké prázdno vo svojich hlavách?

Ak áno, čítajte ďalej. Už pred storočiami sa títo dvaja páni pokúšali presadiť medzi Slovákmi myšlienku samovzdelávania ako lieku na neduhy nášho národa. Boli presvedčení, že pár kníh, pár vedomostí o literatúre a umení a iné poznatky kultúrneho rázu zabránia, aby povestná slovenská schopnosť iracionálne spájať dve nespojiteľné veci – ako napríklad oslavu Svätopluka so zbožňovaním svätých Cyrila a Metoda – naďalej neprekážala rozvoju slovenského národa a národnej kultúry ako rovnocenne európskej. Riadili sa aj úvahou Mateja Bela, ktorý napísal: „Nevzdelanosť je obluda, ktorá znova a znova vystrkuje svoje rohy, aj keď jej bola odťatá hlava.“ Nevzdelancov, ale najmä polovzde-

lancov nazýval tento náš posledný renesančný mysliteľ „viri obscuri“. My všetci sme v duchu Bela ignorantí, lebo nevieme po latinsky, preto dodávam preklad – „temní muži“. Ženám sa v tých časoch odpúšťalo, že boli analfabetkami, naopak, vyžadovalo sa to od nich. Veď pán Oravského zámku Thurzo musel čakať tri roky na povolenie biskupa, aby mohol svoju ženu naučiť čítať a písať, aby si s ňou mohol vymieňať súkromné listy bez toho, aby sa čítali verejne v ženských komnatách zámku.

Okolo nás už vyše dvadsať rokov počuť cváľajúci európsky humanizmus, hordy cudzích intelektuálov stoja na našich hraniciach a čakajú, kedy s nimi začneme debatovať o európskych problémoch, a my? My stále vymýšľame nejaký čarovný rýchly liek na naše neduhy. Obviňujeme televíziu, vládu, intelektuálov, učiteľov, že nám násilím nenalievajú do hlavy správne myšlienky, ktoré by nám pomohli zbaviť sa pocitu menejcennosti.

Ruku na tú našu tachykardiu – pestujeme si ochromujúcu vôľu upadať. Sedíme si v Karpatoch, a keď je nám smutno, kocháme sa nimi. Zabúdame, že príroda okolo nás je k našej akultúrnosti úplne ľahostajná. Tatranské štíty a bralá nečinne evidujú našu tvorivú cirhózu a nezaujímajú ju ani kamene v našich kultúrnych obličkách. Príroda neplánovala našu dokonalosť. Do jej zámerov nepatrí ani kultúrnosť, ani mravnosť.

Samu seba považujem prinajlepšom za polovzdelandkyňu. Preto je odo mňa trúfalé, aby som vám radila. Berte to tak, že som sa chcela len podeliť so svojimi skúsenosťami a naočkovať svoje bacily tým, ktorí sú ešte infikovatelní. Priznávam sa aj k romantickej tradícii presvedčenia, že zo sloven-

ského územia zmizne vzdelávaním aspoň časť hlúposti. Áno, nazvime to pravým menom. Nie slušne povedaná iracionalita, ale pravá slovenská hlúposť nami často lomcuje. Nechcem, aby sme sa pýšili pred našimi susedmi, ale aby sme sa v Európe cítili pevnejší „v kramflekoch“, ako sa voľakedy hovorilo. Aby dnešní hlásatelia jediného pravého vlastenectva a prednosti hlúposti pred rozumom stratili aspoň časť priaznivcov. Na týchto nespratníkov, občas je z nich väčšina, poznám len jeden liek – smiech, ale podložený vedomosťami alebo výstižným citátom. Šancu na uzdravenie cítim, veď aj Gréci boli najprv provinčný národ, potom svetový a dnes ho aj my uzdravujeme z dlhej choroby falošného účtovníctva.

Priznávam, že občas mám pocit zúrivej nezmyselnosti z takejto snahy, ale napriek všetkému sa mi žiada obšťastniť vás svojím rozhľadom. Vy, ktorí nebudete s mojím výberom súhlasiť, začnite protestovať. Len na to čakám. Sadnite si k počítaču a napíšte svoje vademecum. Bude určite lepšie ako moje, ale moje bude prvé. Samozrejme, okrem súkromného návodu A. F. Kollára, aby sme nezabúdali.

Často budem používať jednu z účinných metód, vyskúšanú v medicíne: **metódu paradoxu**.

Pokúsim sa vyvolať viditeľné symptómy a krčce komplexov a budem to robiť zámerne. Tým by mohli skutočné krčce povoliť a symptóm zmizne, akoby nikdy neexistoval. Sláva!

KAPITOLA PRVÁ

čítanie

Neradi čítate, alebo ste nadobudli presvedčenie, že čítanie je out? Myslíte si, že k plnému a zaujímavému životu nepotrebuje knihy?

V statusoch internetových frustrátov hrúbky len tak poletujú a nakoniec na nadávanie človek nepotrebuje žiadne vzdelanie! No počítače a nové sociálne siete predsa len vyžadujú nielen pravopis, ale aj dobrú slovnú zásobu a veľkú imagináciu.

Uvedomte si, že pri čítaní nesledujete písmenká, ale krásne obrazy, ktoré vám prostredníctvom viet maľujú autori. Čítanie rozvíja jedinečnú fantáziu, ktorá sa začína usalašovať v mozgových závitoch od momentu, keď otvoríme knihu. Literatúra nie je len liek proti nude. Čítanie vytvára v sivej mozgovej kôre nové neurónové spojenia, ktoré začnú miznúť až s demenciou. A čím viac čítate, tým neskôr príde obávaný pán Alzheimer. Je to vedecky i empiricky dokázané.

Nečakajte odo mňa v tejto kapitole odkazy na oddychovky typu detektívok, sci-fi alebo ženských románov. To je tiež literatúra, ale pre mňa na chvíle v plavkách pri mori.

Na vyliečenie neduhov, komplexov, naivity a hrúbok odporúčam prečítať týchto sedem kníh.

KNIHA Č. 1

BOŽENA
SLANČÍKOVÁ TIMRAVA
Ťapákovci

Keby sme si ctili národné talenty, mala by Boženka, zvaná Timrava, Nobelovu cenu za literatúru. Naša obmedzenosť na úrovni diagnózy si však urobila na Slovensku celkom pohodlné hniezdočko a ambície si vybíjala na vysmievaní sa z jednej z najlepších spisovateliek, akú sme kedy na Slovensku mali. Na dedinu ju poslali, aby nezacláňala a neotravovala národný vzduch, baba jedna!, ako sa hovorilo v Martine tých čias. Alebo ešte aj dnes?

Krédom oviec je vždy bezpečný košiar, na ktorý sú zvyknuté. Krédom kohútov najvyššie brvno, skadiaľ môžu vládnuť nad fádnu zánovitosťou národa a nevšednými talentmi žien. A kde majú potom vysoko lietať tie naše orly „tatránske“?

KNIHA Č. 2

LADISLAV
BALLEK
Pomocník

Kultúrna hodnota sa stáva hodnotou len neprestajnou resuscitáciou. Skvelá správa je, že hodnoty, na rozdiel od človeka, si môžu na oživujúci dych počkať aj dlhšie ako päť minút, a neodumrú. Ballekova kniha rozvírila smradľavé vody normalizácie v sedemdesiatych rokoch 20. storočia dávkou kyslíka v nebývalej miere. To trochu – pripúšťam – nostalgické nástojenie na dôstojnosti človeka, tá jeho viera v staré cnosti, ma dodnes fascinuje. Okrem aktuálnej demýtizácie posvätnosti každej hlúposti a všemocnosti štátu a na večné časy vymedzených hraníc sa občerstvíte energiou ľudí, ktorí sa nedali obalamutiť. Mimoriadne potrebná vlastnosť proti sile manipulácií, valiacich sa zo všetkých strán v snahe, aby sme sa zaradili k väčšine. Ktorá vraj má vždy pravdu! A keď nemá, tak máme všetci smolu.

KNIHA Č. 3

JÁN
JOHANIDES
Súkromie

Veľa ráz sa spomína, akou nádejou boli šesťdesiate roky 20. storočia, koľko kultúrnych osobností sa zrazu vynorilo spoza „súdržských“ šíkov, odmeňovaných za popieranie talentu. Johanides bol prvý. A tak ak chcete niečo okúsiť z tých zázračných rokov, ktoré sme si tak priali zopakovať po roku 1989, prečítajte si tieto malé poviedky, ktoré sme odkladali s očami rozšírenými údivom – toto sa už môže písať? Zároveň si uvedomíte, že celý kultúrny *boom* trval len pár rokov, lebo netalentovaní, ale preferovaní, tým talentovaným znovu podtrhli stoličku už v roku 1970 a odstrihli ich od výživnej stravy v mene normalizácie vzťahov s hegemonom v Moskve. Poučné a príznačné aj pre hrozbu, ktorá sa na nás valí dnes!

KNIHA Č. 4

JÁN ROZNER
*Sedem dní
do pohrebu*

Kniha, ktorá nemohla vyjsť na Slovensku desaťročia, patrí medzi základné stavce národnej chrbtovej kosti. Pretože akosi ľahko strácame pamäť a súdnosť, tento vzácny dedičný kapitál. Venovať dva večery tejto knihe je ako otvoriť archív, v ktorom sú uložené pravdivé skutky a udalosti v poradí, ako sa naozaj udiali. Je to účinná medicína proti kampániam, s ktorými prichádzajú falošní doktori a ponúkajú nám odskúšané jedy, ktoré spôsobujú dýchavičnosť komplexov a migrény nariekania nad neexistujúcou minulosťou. Nadchli ma tie jednoduché vety bez kučierok romantizmu, a predsa opis silnej emócie. Na nevydržanie silnej. Ako prídavok budete už navždy vedieť, že existovala jedna žena, Zora Jesenská, ktorá sa nepoddala.

KNIHA Č. 5

PAVEL
VILIKOVSKÝ
Večne je zelený

Samozrejme, mohla som vybrať ktorúkoľvek z kníh Vilikovského, dostal za ne v posledných rokoch toľko cien. Táto ma však rozosmiala a usalašila sa na roky pri hlave mojej postele. Teraz sa už píše, že pán autor má európsku úroveň, prekladá sa do cudzích jazykov a ešte ďalšie epitetá mu kritici, keď už môžu, dávajú, ale nebol vždy považovaný za majstra slova. To je v našej národnej kultúre zvykom. Prejdete sa s ním našou zelenou krajinou a dokonca aj príľahlou strednou Európou, čo v našich knihách nebýva zvykom. Sústreďujeme sa len sami na seba. A prečo je tento pán okrem iného taký výnimočný a hodný čítania? Je slovensky nesentimentálny, vypáchnutým romantizmom nenakazený, a to je už čo napísať! Skrátka – „Budme ešte“!

KNIHA Č. 6

PETER PIŠŤANEK
*Rivers
of Babylon 1*

Priznávam, že ja som si najprv prečítala Pišťankovho *Mladého Dónča*, a hoci som o Babylone, hrubom románe (336 strán), ktorý vyšiel v roku 1991 a spôsobil prinajmenšom úžas, počúvala to najlepšie, vyhýbala som sa mu. Kúpila som si ho, až keď vyšiel druhý diel. Možno preto, že u nás práve nastupovali do vlády veksláci, čašníci, mafiáni, výpalníci, eštabácki agenti a politické prostitútky. Mali sme ich denne pred očami a ešte o nich aj čítať? O všetkých tých kriminálnych existenciách a naivných dedinčanoch, ktorí robia závratnú kariéru a nakoniec sa snažia kúpiť si kultúrnu úroveň za zlodejské peniaze? Dnes vieme, že Pišťanek bol dobrým pozorovateľom a prorokom a oplatí sa ho prečítať, aby nás zbavil možnosti odvolávať sa na našu národnú naivitu. To večné – ja som to nevedel! Okrem toho nás definitívne vylieči z neplodného nariekania nad súčasnosťou.

KNIHA Č. 7

RUDOLF
SLOBODA
Rozum

Nepochopili sme, ako mohla táto kniha uniknúť bedlivým komunistickým cenzorom, ale unikla a čitateľská verejnosť zdúpnela. Tolko hriechov, bohorúhačstva, fľašiek a nadávok už dávno nefigurovalo v slovenskej literatúre, a to sme už prečítali Pišťanka. Spisovateľom bol zrazu bezmocný človečik, ktorý sa plahočil životom a hodiny preležal na posteli, a nebol to preferovaný komunistický funkcionár, ktorý popíjal lacnú vodku v Budmericiach a preberal jednu cenu za druhou. A tu, hrdina v posteli, tak ako v Timraviných poviedkach. Perina, hlava v dlaniach, sieťovka - to sú hlavné ingrediencie tohto výnimočného textu. Zo záložky sa dozviete aj o smutnom osude Slobodu a možno si prečítate aj iné jeho diela. Už len z bulvárnej zvedavosti to za to stojí.

ZO SVETOVEJ LITERATÚRY

Samozrejme, každý z nás chce byť úžasný, milovať svokru, zdokonaľovať svet, nemyslieť na smrť a ne báť sa zubára. Odporúčam však, aby sme si najprv usporiadali myšlienky v našich mozgoch, kým začneme behať po hrádzi do vyčerpania tela, kúpať sa v ľadovej vode alebo liezť po Tatrách a padať do roklín. Väčšina z nás si myslí, že len to nám vženie adrenalín do krvi. Omyl, „pánové“, najväčšie vzrušenie poskytuje naša vlastná fantázia povzbudená dobrou literatúrou, ktorá na rozdiel od iných jumpingov nikdy nezovšednie. Ani nevyženie horskú službu a sanitky v noci z tepla ich spálňí, aby vás zachraňovali.

Preto som k slovenským knihám vybrala zo svojho „šuplíka“ aj pár kníh - medzinárodných receptov na nové myšlienky a nové súvislosti. V medicíne sa tomu hovorí nečakané interakcie.